МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему «Безпекові аспекти у роботі журналіста при висвітленні тематики війни»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 6.0610-ж-з
спеціальності С7 журналістика
освітньої програми «Журналістика»
Шелухіна В. Г.
Керівник: доц., к. соц. ком. *Костюк Ю. В.*
Рецензент: доц., к. філол. н. *Романюк Н. В.*

Запоріжжя 2025

ЗМІСТ

Реферат……..... 3

Завдання…… 4

Вступ……..... 6

Розділ 1. Теоретичні засади журналістської безпеки під час висвітлення війни……... 8

1.1 Військові журналісти: особливості діяльності, завдання та виклики 8

1.2 Міжнародні та національні регуляції щодо безпеки журналістів…..…….…. 14

Розділ 2. Супровідна записка до творчого проєкту……..... 21

2.1. Опис та обґрунтування творчого проєкту……... 21

2.2. Опис цільової аудиторії та особливостей просування продукту….. 23

2.3. Формально-змістові характеристики проєкту……..... 24

2.4. Особливості оформлення проєкту…….. 28

2.5. Технічні і програмні засоби……..……... 29

2.6. Зв’язок із творчим доробком (портфоліо)…….. 29

Висновки…… 31

Список використаної літератури……..... 34

Додаток А. Сценарії до подкастів……..……..... 37

Додаток Б. Список матеріалів портфоліо…….. 41

Abstract ……..…… 42

Декларація академічної доброчесності…….. 43

РЕФЕРАТ

Назва теми: «Безпекові аспекти у роботі журналіста при висвітленні тематики війни».

Обсяг основної частини роботи: 23 сторінки.

Кількість використаних джерел – 24.

Мета роботи – створити серію подкастів, які звертають увагу на безпеку в роботі журналіста при висвітленні тематики війни.

Для досягнення мети дослідження ми виконали такі **завдання**:

1) проаналізувати та узагальнити теоретичні праці науковців з теми воєнний та військовий журналіст;

2) розглянути правові норми та обмеження діяльності журналістів в Україні в період воєнного стану;

3) розглянути поради для журналістів під час війни від фахівців;

4) створити подкасти з теми безпеки в роботі журналіста при висвітленні війни.

Об'єкт дослідження – три подкасти з теми безпеки в роботі журналіста при висвітленні війни.

Предмет дослідження – є особливості висвітлення війни українськими медіапрацівниками, враховуючи виклики та обмеження, з якими їм доводиться стикатися під час роботи в період війни.

Формально-змістові характеристики проєкту. Творчий проєкт є циклом журналістських матеріалів, який складається із 3 подкастів. Проєкт використовує різноманітні методи збору інформації, такі як збір та аналіз інформації з відкритих джерел, аналіз статистичних даних. Реалізований проєкт має на меті привернути увагу суспільства до теми безпекової ситуації журналістів.

Ключові слова: війна, військовий, воєнний, безпека, журналіст, виклики.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Рівень вищої освіти – бакалавр
Спеціальність С7 журналістика
Освітня програма журналістика

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Чернявська Л. В.

«06» травня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ
Шелухіній Вероніці Геннадіївні

1. Тема роботи – «Безпекові аспекти у роботі журналіста при висвітленні тематики війни» («Security aspects in the work of a journalist when covering the subject of war»), керівник роботи – Костюк Юрій Вікторович, доц., к. соц. ком. затверджені наказом ЗНУ від «7» листопада 2024 року №1782-с.
2. Строк подання студентом роботи – 15 травня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи – праці таких дослідників: С. Гнатенко, І. Копотун, Ю. Костюк, О. Лаврик, О. Тур'ян.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: проаналізувати та узагальнити теоретичні праці науковців з теми воєнний та військовий журналіст; розглянути правові норми та обмеження діяльності журналістів в Україні в період воєнного стану; розглянути поради для журналістів під час війни від фахівців; створити подкасти з теми безпеки в роботі журналіста при висвітленні війни.
5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Костюк Ю.В., доц.	15.11.2024	15.11.2024
Розділ 1	Костюк Ю.В., доц.	10.12.2024	10.12.2024
Розділ 2	Костюк Ю.В., доц.	12.02.2025	12.02.2025
Висновки	Костюк Ю.В., доц.	10.04.2025	10.04.2025

6. Дата видачі завдання – 10 листопада 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження.	15.11.2024	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту. Дібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	02.12.2024	Виконано
3	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину, оформити список літератури.	17.01.2025	Виконано
4	Доробити творчий проєкт, скласти його опис та обґрунтування.	13.03.2025	Виконано
5	Сформувати список творчого доробку, написати всі інші підрозділи практичної частини.	22.03.2025	Виконано
6	Написати висновки і остаточний варіант вступу.	16.04.2025	Виконано
7	Оформити всі додатки.	25.04.2025	Виконано
8	Пройти рецензування. Здати роботу на нормоконтроль.	12.05.2025	Виконано
9	Виправити недоліки оформлення і здати роботу на кафедру	15.05.2025	Виконано

Студент _____ В. Г. Шелухіна

Керівник роботи _____ Ю. В. Костюк

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ М. В. Чабаненко

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні роль журналіста набула особливого значення: саме вони забезпечують громадськість своєчасною інформацією, сприяють формуванню суспільної думки. Звісно, висвітлення воєнних подій супроводжується серйозними ризиками для життя та здоров'я журналістів. Часті обстріли, мінна небезпека, атаки на цивільні об'єкти, а також спрямовані інформаційні операції агресора створюють небезпечне середовище для їхньої професійної діяльності.

Актуальність обраної теми визначається також необхідністю підвищення професійної компетентності журналістів, формуванням культури безпечної роботи в умовах ризику та пошуком балансу між суспільною потребою в правдивій інформації й особистою безпекою працівника медіа.

Таким чином, дослідження безпекових аспектів журналістської діяльності під час висвітлення воєнних конфліктів є важливим внеском у розвиток національної журналістики та зміцнення інформаційного фронту України.

Мета роботи – створити серію подкастів, які звертають увагу на безпеку в роботі журналіста при висвітленні тематики війни.

Для досягнення мети дослідження ми виконали такі *завдання:*

1. проаналізувати та узагальнити теоретичні праці науковців з теми воєнний та військовий журналіст;
2. розглянути правові норми та обмеження діяльності журналістів в Україні в період воєнного стану;
3. розглянути поради для журналістів під час війни від фахівців;
4. створити подкасти з теми безпеки в роботі журналіста при висвітленні війни.

Об’єкт дослідження – три подкасти з теми безпеки в роботі журналіста при висвітленні війни.

Предмет дослідження – є особливості висвітлення війни українськими медіапрацівниками, враховуючи виклики та обмеження, з якими їм доводиться стикатися під час роботи в період війни.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з реферату, вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатку. Обсяг основної роботи – 23 сторінки. Список використаної літератури включає 24 найменування (викладених на 3-х сторінках).

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВИСВІТЛЕННЯ ВІЙНИ

1.1 Військові журналісти: особливості діяльності, завдання та виклики

Перш ніж аналізувати роботу військового журналіста, спершу розглянемо такі поняття як «журналіст», «воєнний» та «військовий» журналіст.

Відомо, що терміни «журналіст» і «журналістика» мають французьке походження. Слово journal, що перекладається як «газета», виникло як скорочення виразу papier journal, тобто «щоденний аркуш». Це, у свою чергу, походить із латинського і означає «щоденні новини». Основна місія журналістів доносити до людей щоденну інформацію, повідомляти про важливі події.

Документ, що посвідчує особу журналіста є, «згідно з I Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, посвідчення журналіста, видане владою держави, громадянином якої є журналіст, або держави, на території якої він постійно проживає або де знаходиться засіб масової інформації, до якого відноситься журналіст» [2, с. 17].

Враховуючи сучасні події, ця професія є однією з найнеобхідніших і водночас найризикованіших. Журналісти щодня, ризикуючи життям під вогнем, здобувають важливу інформацію для суспільства, відкривають правду та ведуть боротьбу на інформаційному фронті, протистоячи ворожій пропаганді.

Варто нагадати, що «журналісти – цивільні особи, і користуються вони захистом тільки доти, доки залишаються цивільними особами. Оскільки журналіст – сторонній спостерігач, а не учасник бойових дій, то він не має права будь-яким чином брати участь у військових діях, носити зброю, несанкціоновано перебувати біля важливих військових об’єктів. Уперше статус журналіста на війні було визначено Гаазькою конвенцією 1907 року «Про закони і звичаї сухопутної війни» [1, с. 1].

На думку Лаврик О. та Гнатенко С. «військовий журналіст – це насамперед фаховий військовий з додатковим фахом журналіста. Тобто військовий журналіст переважно є комбатантом – особою, яка входить до складу збройних сил країни, яка перебуває у стані збройного конфлікту, і має право безпосередньо брати участь у бойових діях. Комбатанти зазвичай носять відмітну форму або знаки розрізнення (некомбатанти не носять такої форми), можуть носити і використовувати зброю (некомбатанти – ні), можуть перебувати на лінії фронту або в зонах активних бойових дій (тоді як некомбатанти, як правило, знаходяться поза межами цих зон), комбатанти вважаються «законними цілями» згідно з міжнародним гуманітарним правом (некомбатанти є «особами, що перебувають під захистом») тощо» [7, с. 186].

У посібнику «Військова журналістика. Український аспект…» подано трактування цього терміну наступним чином: «військовий журналіст – перш за все не медійщик для армії, а фахівець, який якісно розповідає суспільству про армію» [1].

Французька журналістка Ґаель Жірб, яка працювала на Сході України в зоні АТО, зауважувала, що в їхній країні ще з 1971 році діє хартія, що передбачає наступні фактори: «журналісти можуть писати усе, навіть те, що незручне для уряду. Головне, якщо журналісти публікують щось, вони повинні мати докази, у протилежному випадку – це дезінформація» [20]. Як бачимо, важливо не забувати про неупередженість, правдивість і здатність аналізувати інформацію.

Звісно, що військова журналістика твориться в екстремальних умовах. Дослідник О. Тур’ян відзначає, що екстремальна журналістика – це один із напрямів журналістики, в якому збір та аналіз інформації для підготовки публікацій у засобах масової інформації ведеться безпосередньо в зонах бойових дій, етно-релігійних та інших збройних конфліктів, районах надзвичайних положень, природних та техногенних катастроф. При цьому робота журналіста ускладнена самою ситуацією, в якій він виконує свої професійні обов’язки, а також ризиком для його життя і здоров'я [19, с. 59].

Що ж до «воєнного», то така журналістика має місце виключно в період війни, тому висвітлює саме бойові дії, а самі журналісти зазвичай є свідками або учасниками бойових подій. Військовий журналіст та воєнний – це може бути одна й та сама особа, яка до війни висвітлювала питання армії, а в період гарячої фази пішла на фронт і подає суспільству інформацію з передової, з окопів [6, с. 33]. Тож, як стає зрозуміло, воєнні журналісти – це люди профільної журналістики. Їхня професія потребує не тільки сміливості для перебування в зонах бойових дій, а й ґрунтовної обізнаності у військовій тематиці.

Журналісти, що спеціалізуються на воєнній тематиці, опановують знання про озброєння, тактику, геополітичні процеси й навіть психологічні аспекти війни. «Вони вміють розшифрувати військовий жаргон, зрозуміти складні маневри та пояснити їх простою мовою для широкої аудиторії. Крім того, ці репортери часто мають унікальні джерела інформації серед військових, політиків та експертів з безпеки. Їхня робота особливо важлива в часи конфліктів, коли суспільство потребує перевіреної та збалансованої інформації» [21]. Отже, воєнна журналістика – це не лише складна, а й динамічна спеціалізація, що потребує постійного розвитку.

Як зазначає Г. Росс «Журналісти, що висвітлюють будь-які збройні конфлікти, не кажучи вже про війну, стикаються з великими ризиками, що робить їх професію однією з найбільш небезпечних. В цілому, так звана, журналістика конфлікту, надає можливість журналістам створювати детальні репортажі, сюжети, документальні зйомки, які охоплюють конфлікти з усіх боків, надаючи можливість сторонам висловити свою точку зору і обговорити всі аспекти конфлікту» [2, с. 10].

У мирний час журналісти здебільшого зосереджені на інформуванні суспільства, аналізі подій та впливі на формування громадської думки. Їхня робота базується на ключових принципах професійної етики – об'єктивності, неупередженості та правдивості. Проте в умовах війни ці етичні норми залишаються актуальними, але набувають особливого змісту: журналісти повинні бути обачними й не поширювати відомостей, що можуть зашкодити

безпеці держави, а також чітко відмежовувати факти від елементів пропаганди. Військові обставини вимагають від медійників ще більшої відповідальності за силу слова та його вплив на громадськість і світову аудиторію.

Французька журналістка Ґаель Жірб зауважує, що співпраця із армією не позбавляє журналістів свободи слова. Але все ж виокремила основні правила-гаранти правильної взаємодії:

• поважати військових за їхню роботу;

• слухати керівників та чітко виконувати усі їхні накази;

• збирати та фіксувати факти, але не давати їм оцінку [20].

Військовий журналіст Тарас Грень наголошує, що «професію військову журналістику, потрібно відроджувати в Україні. Адже вона була знищена однією з найперших. Останній набір на навчання за цією спеціальністю був ще на початку 1990-х років. В Україні нема факультетів, де б готували військових журналістів. Державі це не було потрібно.

Ми бачимо й розуміємо, що фізичне вторгнення росії почалося після інформаційного вторгнення та підкорення українського простору. Щоб чинити опір, ми маємо це розуміти і протидіяти, а для цього потрібні професіонали. Військова журналістика дає змогу знати життя військових зсередини, бути поруч із ними у тих гарячих точках, де зазвичай цивільних журналістів не пускають. Військовий журналіст має виховуватися в певному дусі, розуміти, що таке служба, розуміти себе в службі, любити армію, бути армійцем» [3].

Погоджуємось із думкою військового журналіста. Проте варто відзначити, що деякі навчальні заклади поступово запроваджували дисципліни, які є дотичними до цієї теми. Так, з 2021 р. Національному університеті «Одеська політехніка» ввели курс «Військова журналістика», з 2023 р. на факультеті журналістики та в Економіко-правничому коледжі на спеціальності Журналістика Запорізького національного університету також була введена навчальна дисципліна «Військова журналістика». Мета курсу полягає у формуванні у здобувачів освіти розуміння особливостей роботи медійника під

час війни: як безпосередньо на території бойових дій, так і у відносно спокійних умовах.

Не варто оминати і правові аспекти діяльності військових журналістів. До них відносять міжнародно-правові стандарти [12].

Основні міжнародні документи, що стосуються прав та обов'язків військових журналістів, включають Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року.

Женевські конвенції та Додаткові протоколи: Згідно з Женевськими конвенціями, військові журналісти, акредитовані при збройних силах, прирівнюються до військовослужбовців, що не беруть участі в бойових діях, і мають право на захист. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій уточнює, що військові журналісти повинні мати посвідчення особи, яке підтверджує їхній статус.

Резолюції ООН: Резолюції Ради Безпеки ООН, такі як Резолюція 1738 (2006), закликають до захисту журналістів, які працюють у зонах збройних конфліктів, і засуджують напади на них.

Декларація про свободу преси: ЮНЕСКО прийняла Декларацію про свободу преси, яка підкреслює важливість захисту журналістів і забезпечення свободи слова, особливо в умовах збройних конфліктів.

Військові журналісти також мають знати свої права. Вони передбачають:

Право на захист: Військові журналісти мають право на захист від нападів, насильства, погроз та будь-яких інших форм жорстокого поводження. Вони повинні бути забезпечені безпечними умовами для виконання своїх обов'язків.

Право на свободу слова та інформації: Військові журналісти мають право на свободу слова та доступ до інформації. Вони повинні мати можливість висвітлювати події без цензури або втручання з боку воюючих сторін.

Право на акредитацію: Військові журналісти повинні бути акредитовані при збройних силах і мати посвідчення, яке підтверджує їхній статус. Це посвідчення повинно бути видане відповідними органами і визнаватися всіма воюючими сторонами.

Право на гуманітарну допомогу: У випадку поранень або хвороб військові журналісти мають право на медичну допомогу на рівні з військовослужбовцями. Їм повинна бути надана необхідна медична та гуманітарна допомога [12].

До їхніх обов’язків відносять наступні компоненти:

Дотримання законів і правил: Військові журналісти повинні дотримуватися законів і правил країни, в якій вони працюють, а також міжнародних норм, що регулюють їхню діяльність.

Повага до приватності: Військові журналісти повинні поважати приватність осіб, яких вони висвітлюють, і не порушувати їхні права. Вони повинні уникати поширення інформації, яка може завдати шкоди або становити загрозу для життя та безпеки осіб.

Об'єктивність і неупередженість: Військові журналісти повинні бути об'єктивними і неупередженими у висвітленні подій. Вони повинні уникати пропаганди та дезінформації, надавати точну і перевірену інформацію.

Захист джерел інформації: Військові журналісти повинні захищати свої джерела інформації і не розголошувати їхню особу без згоди, особливо у випадках, коли це може загрожувати їхньому життю або безпеці [12].

Військові журналісти щоразу зустрічаються із викликами, які їм доводиться долати при виконанні своїх службових обов’язків. До них відносять:

Небезпека для життя та здоров'я: Військові журналісти часто працюють у зонах бойових дій, де вони піддаються ризику отримати поранення або загинути. Вони стикаються з загрозами від снайперів, мін, артилерійських обстрілів та інших небезпек.

Обмежений доступ до інформації: Військові журналісти можуть стикатися з обмеженнями у доступі до інформації, зокрема через цензуру, блокування інтернету або відмову у доступі до певних зон.

Психологічний тиск і стрес: Робота в умовах війни може спричиняти сильний психологічний тиск і стрес для військових журналістів. Вони можуть

бути свідками жорстоких подій, втрачати колег і друзів, що негативно впливає на їхнє психічне здоров'я.

Правові та етичні виклики: Військові журналісти можуть стикатися з правовими та етичними викликами, включаючи питання захисту приватності, об'єктивності та відповідальності за поширення інформації [12].

Отже, військові журналісти відіграють критично важливу роль у часи збройних конфліктів, адже саме вони доносять правдиву інформацію з місць, куди важко дістатися іншим. Їхня робота поєднує журналістську майстерність із глибоким розумінням військової справи та високим рівнем особистої відповідальності. У складних умовах війни вони мають не лише інформувати, а й захищати інформаційний простір від дезінформації та маніпуляцій. Ця професія потребує мужності, постійного вдосконалення та чіткого усвідомлення впливу слова на суспільство.

1.2 Міжнародні та національні регуляції щодо безпеки журналістів

Із 2014 року Україна перебуває в стані збройного протистояння російській агресії, яка з 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабне військове вторгнення росії вглиб території України.

У період війни інформація стає зброєю, тому неправильне її трактування може призвести до неприпустимих наслідків. Саме тому пункт 11 статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» передбачає можливість регулювання роботи медіа та обмеження поширення певної інформації. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» та відповідний указ передбачають обмеження свободи слова, визначені статтею 34 Конституції України. Насамперед вони стосуються поширення інформації про сили та засоби оборони країни. Наказ Головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану» регламентує роботу журналістів під час воєнного стану.

25 листопада 2024 р. на офіційному сайті Збройних сил України були представлені рекомендації журналістам щодо організації роботи на військових об’єктах та в районах бойових дій в умовах воєнного стану [4]. Серед них рекомендації для безпеки журналістів. До них відносять:

- завжди майте при собі мінімальний комплект документів (паспорт, редакційне посвідчення, акредитаційну картку тощо), а також інші додаткові документи, які дозволяють значно скоротити час на встановлення вашої особи;
- поводьтеся спокійно – це головне правило: військові роблять свою роботу, і від них залежить ваша безпека;
- на будь-яке питання відповідайте максимально спокійно, не провокуючи конфлікт;
- ніколи не сперечайтеся та не сваріться з людиною, яка має зброю, натомість намагайтеся якнайшвидше вийти з нею на конструктив;
- поясність командиру підрозділу, а не першому-ліпшому військовослужбовцю, з яким зустрілися, мету вашого візиту і що вам потрібно для виконання професійного завдання;
- у випадку неможливості вирішення питань на місці телефонуйте до пресцентру відповідного Оперативно-стратегічного угруповання військ (ОСУВ) або до Управління зв'язків з громадськістю Збройних Сил України;
- дослухайтеся до порад і виконуйте накази військових – це може вберегти ваше здоров’я та життя;
- після оприлюднення матеріалу надішліть пресофіцеру, який вас супроводжував, інтернет-посилання на свою публікацію – це сприятиме продовженню плідної співпраці [4].

Також подано рекомендації щодо того, чого варто уникати і не допускати у своїй роботі:

- НЕ їдьте в небезпечні зони непідготовленими (майте при собі засоби захисту з позначкою «ПРЕСА» або «PRESS», медичну аптечку, заздалегідь оволодійте навичками надання медичної допомоги і самодопомоги);

- НЕ варто працювати наодинці – безпечніше об’єднатися для роботи з двома-трьома журналістами;
- НЕ знімайте з себе засоби захисту допоки перебуваєте у небезпечній зоні;
- НЕ вдягайте елементів військової уніформи – одяг має бути зручним, проте не у військовому стилі і не містити військових елементів;
- НЕ публікуйте дані про обстріл чи загибель людей, якщо про це не повідомляли офіційні джерела, навіть у тих випадках, коли ви володієте найдостовірнішою інформацією;
- НЕ виказуйте позиції, блокпости, місця авіаударів та обстрілів, які щойно відбулися, та іншу чутливу інформацію. Фото і відеозйомку проводьте крупним і середнім планами, без прив’язки до місцевості;
- НЕ робіть фото– та відеозйомку без дозволу правоохоронців чи військових, не знімайте їхні обличчя без узгодження[4].

У посібнику «Поради для журналістів у час війни» [9] виокремлені два основні критерії:

- Фізична безпека;
- Інформаційна безпека.

До першої надають наступні рекомендації:

- Головна порада – жодна історія не варта вашого життя. Не лізьте у пекло. Найбільше ця порада стосується відеографів і фотографів, адже вони намагаються схопити кадри, що передають атмосферу події якнайповніше, і часто для цього виходять на передову. Але в цій війні для журналістів немає імунітету – кількість загиблих за перші 40 днів лише підтверджує: напис «преса» не рятує під артилерійськими обстрілами.

- Обов’язково вивчіть теорію про види мін, снарядів, та інших боєприпасів, які можуть здетонувати, та те, як вберегтися від пострілів та вибухів. Те саме стосується першої медичної допомоги.

- Заздалегідь потренуйтеся накладати турнікет у стані запаморочення (накласти його треба за 20 секунд). Досягти запаморочення можна за допомогою

безперервної серії фізичних вправ та обертання навколо власної осі. Наприклад, по 20 присідань, відтискань, качання пресу. Зберіть власну аптечку. Діє принцип: надаючи допомогу, використовуємо аптечку потерпілого чи потерпілої. Тобто, якщо у вашій аптечці немає бинтів для пов'язки, їх вам не накладуть.

- Перед виїздом до місця роботи дізнайтеся у прес-офіцерів, куди можна, а куди не можна йти: територія поруч може бути замінованою, на ній можуть бути розтяжки або нерозірвані снаряди Запитайте, де укриття і як сповіщають про обстріл (наприклад, вигук «Вихід!»).

- Завжди працюйте тільки з перевіреними водіями, звертайтеся до надійних фіксерів і не підбирайте нікого дорогою, щоб «підкинути» до найближчого міста.

- Так само, як і водій, надійним мусить бути авто: перевірте, чи є якісь проблеми в його роботі, у справності приладів, чи часом авто не на газу (з міркувань безпеки це заборонено в зоні бойових дій). І завжди майте із собою запасні колеса та додаткове пальне. За можливості, краще працювати двома машинами: якщо з першою щось станеться, у вас буде можливість пересісти в другу і покинути місце.

- Журналіст не може бути бійцем. Беручи до рук зброю, ви втрачаєте статус журналіста.

- Не беріть до рук жодних предметів, що привертають увагу, адже вони можуть бути заміновані або оброблені отрутою. Не заходьте в приміщення, у яких не провели огляд сапери.

- Не беріться за замовлення у зонах бойових дій як фрілансер, адже часто великі медіа не хочуть відправляти своїх кореспондентів через небезпеку, замість цього наймаючи фрілансерів, у яких немає ані потрібного обладнання, ані страхування, ані додаткової підтримки від тих самих медіа [9].

Що стосується інформаційної безпеки, то вона передбачає наступні рекомендації:

- Перевіряйте й те, що здається очевидно правдивим: фотографії, відео, інформацію, про яку «всі» говорять. Не спокушайтеся дотриманням

загальновідомого наративу. Так, емоційне фото дівчинки на фоні матері може виявитися стоп-кадром з фільму.

- Проведення фактчеку.
- Навіть якщо ваше джерело здається надійним, спробуйте перевірити ще кілька джерел, у яких висвітлена така інформація.
- Подумайте, чи дійсно зроблені вами фотографії необхідно опублікувати заради правильного розуміння інформації, чи це буде просте задоволення допитливості вашої аудиторії?
- Піклуйтеся про своє ментальне здоров'я.
- Якщо військові або спецслужби кажуть, що щось заборонено висвітлювати, то так воно і є, адже це може бути військова таємниця або вигідні для противника відомості. Дослухайтеся до їхніх вказівок.
- У журналістському матеріалі намагайтеся уникати узагальнювальних ярликів чи термінології, справжнє значення якої не завжди легко зрозуміти, наприклад, «терорист». Часто такі ярлики або «спрощення» лише ускладнюють правильне розуміння тексту.
- Не висвітлюйте у своїх матеріалах людей або організації, які потенційно можуть стати цілями до ураження в умовах конфлікту. Наприклад, ті, що працюють з військовими.
- У випадках викрадення, захоплення заручників, облоги, бомбардувань чи інших подібних подій пам'ятайте: усе, що ви транслюєте, може побачити чи почути ворог. Як редактор уважно контролюйте меседжі, що доносяться у подібних матеріалах.

Важливо залишатися в першу чергу людиною, а не перетворюватися на машину. Наприклад, журналістка з CNN, Кларисса Уорд, спочатку допомогла (7:36) бабусі перенести речі під час переправи через зруйнований міст в Ірпіні і лише потім повернулася до мікрофону та розповідала про події [9].

Робота журналістів у зонах бойових дій регулюється нормами Міжнародного гуманітарного права – права збройних конфліктів або права війни. «Це сукупність міжнародно-правових норм, спрямованих на захист жертв

конфліктів, обмеження методів і засобів ведення війни та визначення відповідальності за порушення принципів і норм. Основним джерелом Міжнародного гуманітарного права є міжнародні договори, що регулюють правила ведення війни, зокрема чотири Женевські конвенції від 12 серпня 1949 року, які захищають жертв війни. А саме:

1) Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у Збройних силах (I Конвенція);

2) Конвенція про покращення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли корабельну аварію (II Конвенція);

3) Конвенція про поводження з військовополоненими (III Конвенція);

4) Конвенція про захист цивільного населення під час війни (IV Конвенція)» [11].

Правове регулювання діяльності журналістів у зоні бойових дій ґрунтується не лише на національних законах, а й на основі міжнародних документах, зокрема Женевській конвенції, яка визначає правила поводження з військовополоненими та захист цивільного населення під час війни. Журналісти зобов’язані дотримуватися цих положень, особливо коли йдеться про висвітлення тем, пов’язаних із полоненими чи загиблими, незалежно від їхнього статусу – військового чи цивільного. Важливо, щоб така інформація була точною, перевіреною та не суперечила етичним принципам журналістики.

При висвітленні бойових дій медійники повинні дотримуватися професійних стандартів – зокрема об’єктивності, правдивості та незалежності від політичного чи військового впливу. Водночас робота в умовах війни ускладнюється вимогами безпеки, що обмежують доступ до деяких відомостей. У таких обставинах журналісти змушені працювати з перевіреними джерелами інформації – проводити інтерв’ю з представниками Збройних сил, посадовцями та співпрацювати з гуманітарними організаціями.

Отже, міжнародні та національні регуляції відіграють ключову роль у забезпеченні безпеки журналістів в Україні. Журналісти зобов’язані дотримуватись міжнародних стандартів, таких як Конвенція про захист прав

людини, Женевська конвенція, що гарантують свободу слова та захист журналістської діяльності. На національному рівні діють законодавчі акти, рекомендації військових, які передбачають відповідальність за перешкоджання роботі журналістів. Посилення взаємодії між міжнародними організаціями та українськими інституціями є важливим кроком до підвищення рівня безпеки журналістів в Україні.

РОЗДІЛ 2

СУПРОВІДНА ЗАПИСКА ДО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ

2.1 Опис та обґрунтування творчого проєкту

Творчий проєкт, підготовлений для захисту кваліфікаційної роботи бакалавра, складається зі сценаріїв до подкасту «Безпека журналіста». Це три самостійно створених матеріалів, які увійшли до циклу майбутніх радіопрограм для інтернет-радіостанції «Universe». З початком повномасштабного вторгнення тема війни стала актуальною для суспільства. Мене особливо цікавило питання безпеки журналістів в Україні.

Актуальність проєкту зумовлена тим, що питання безпеки журналістів в Україні набуло особливої ваги в умовах повномасштабної війни, коли представники медіа щодня наражаються на фізичні, цифрові та психологічні загрози. Висвітлення бойових дій, роботи на окупованих територіях або у прифронтових зонах часто пов’язане з ризиком для життя, пораненнями або навіть смертю. Крім того, журналісти стають мішенями інформаційних атак, стежать за ними, а їхні персональні дані та джерела можуть бути скомпрометовані. У таких умовах системна підтримка та захист журналістів є не лише питанням їхніх прав, а й важливою умовою збереження свободи слова та незалежної журналістики як інституції.

Сценарій 1: Фізична безпека журналіста в зоні бойових дій охоплює основні ризики для життя та здоров’я журналістів, які працюють у зоні активних бойових дій. У ньому розглядаються питання носіння засобів індивідуального захисту (бронежилет, каска), поведінка під обстрілами, планування маршруту, евакуація та співпраця з військовими або іншими захисними структурами. Також я використала поради фахівців «Репортери без кордонів» (RSF), які запропонували чотири поради з безпеки для роботи журналіста в зоні конфлікту.

Журналісти, які висвітлюють війну, часто опиняються в умовах, що загрожують їхньому життю. Відсутність базових знань з тактики безпеки може призвести до трагічних наслідків. Тому розробка та поширення чіткого сценарію

дій у небезпечних ситуаціях є критично важливою для збереження життя журналістів.

У зоні війни витік інформації може поставити під загрозу не лише самого журналіста, але й його джерела та колег. Ворог активно використовує кібератаки для збору розвідданих, тому критично важливо навчити журналістів цифровій гігієні та використанню безпечних інструментів. Саме тому Сценарій 2: Цифрова безпека – як журналісту захистити свої дані на війні став ще однією темою нашого подкасту.

Він присвячений цифровому захисту журналіста: шифруванню інформації, захисту пристроїв від стеження, уникненню фішингу, правильному використанню VPN, а також безпечному зберіганню та передачі даних. Його фішкою стали поради Павла Бєлоусова, експерта з питань цифрової безпеки ГО «Інтерньюз-Україна», консультанта Школи цифрової безпеки, який запропонував поради щодо захисту даних (тексту, фото, голосу та інше).

Не менш важливою є психологічна допомога в період війни. Тому цю тему ми також не могли оминути. Сценарій 3 отримав назву Психологічна безпека – як журналісту не зламатися на війні. Він розглядає способи збереження психологічної стійкості журналіста під час роботи в умовах стресу, насильства і втрат. У ньому описані методи саморегуляції, правила гігієни сну та харчування, важливість супервізій, психологічної підтримки після важких завдань.

Як відомо вже для багатьох українців, хронічний стрес і емоційне вигорання можуть призвести до професійної деформації або психічних розладів. Психологічна підтримка є не менш важливою, ніж фізичний захист. Забезпечення журналістів знаннями про те, як піклуватися про свій психічний стан, підвищує якість їхньої роботи і зберігає їхню професійну життєздатність. А психологині Аліна Касілова та Ірина Савельєва з громадської організації «Дівчата» поділились порадами про допомогу журналістам та травматизацію суспільства через війну.

Такий творчий проєкт може вплинути на громадську думку, привернути увагу до проблем українців і сприяти психологічної та моральної стійкості у цей непростий для нас період.

2.2. Опис цільової аудиторії та особливостей просування продукту

Подкасти розраховані на слухачів віком від 16 років. Цільова аудиторія подкастів з теми безпеки журналістів включає в себе широкий спектр груп населення, зокрема журналісти, які проявляють інтерес до теми війни, хто пробує себе на журналістській ниві чи готується стати та цю стежку. До цільової групи також належать фіксери, оператори, фотографи та інші медіапрацівники.

Додатковою аудиторією можуть бути міжнародні журналісти, які працюють в Україні, та організації, що займаються медіарозвитком і правами журналістів. Студенти, які вивчають військову тематику або планують служити в армії. Їм цікаво дізнатися більше про виклики та досвід військових журналістів.

Також ця тема може зацікавити медіаорганізації, редакторів та продюсерів для розробки внутрішніх протоколів безпеки, інформування персоналу, використання подкасту як частини внутрішнього навчання. Гадаю також, що інформована аудиторія, яка цікавиться медіа, безпекою, війною в Україні, прагне краще розуміти закулісся професії та ціну правдивої інформації можуть стати слухачами та слухачками майбутніх подкастів.

Отже, цільова аудиторія включає різноманітні групи людей, які мають різний ступінь інтересу та знань про військову журналістику.

Щодо просування, то тут ідей є декілька:

-створити колаборації з українськими журналістськими спільнотами та профільними ініціативами такими як: «Інститут масової інформації», «Репортери без кордонів», «Detector Media», «Національна спілка журналістів України». Запропонувати їм поширити подкаст через власні платформи або додати як навчальний матеріал;

- розробити тематичні сторінки в соцмережах (Instagram, Telegram, X). Створити тизери з уривками фраз ведучої (наприклад, «Фізична безпека – це не про страх, а про повагу до себе»);

- задіяти платформи для розміщення освітнього контенту (Prometheus, Udemy, або YouTube-канали з навчання журналістики та фактчекінгу). Можна зробити *міні-курс* із подкасту + практичні кейси.

- співпраця з іншими вищими навчальними закладами журналістського спрямування, де будуть розроблені рекомендації для додаткового слухання студентам.

- також мотиваційний псевдонім ведучої «Незламна» можна спробувати використовувати як бренд. Вона підсилює відчуття стійкості та емоційного зв'язку зі слухачами. Варто використовувати її в хештегах, описах, візуалці.

2.3. Формально-змістові характеристики

Було створено 3 повноцінні сценарії подкасту під назвою «Безпека журналіста». Кожен випуск має тривалість від 10 до 15 хвилин, що є зручним хронометражем для легкого сприйняття матеріалу. Цей проєкт має на увазі якомога легко та доступно донести інформацію до слухача без загальновідомих фраз та понять.

Програми спрямовані на розгляд важливих подій, пов'язаних з безпокою життя та роботи журналістів. Ці матеріали розкривають суспільно важливі теми.

Підготовка до подкастів передбачала моніторинг матеріалів з тем сценаріїв, адже думки експертів та експерток стали пріоритетними у кожному випуску нашого сценарію.

Під час написання сценаріїв, я використовувала різноманітні джерела інформації, включаючи дані з досвіду своїх знайомих журналістів. Це дозволило збагатити матеріал додатковими деталями та надати рекомендації до тих чи інших аспектів, що забезпечило більш повне та різнобічне висвітлення картини дійсності.

Використання додаткових джерел інформації, таких як соціальні мережі та відкриті джерела, сприяє глибшому та всебічному розумінню питання безпеки журналістів.

Перший сценарій поділений на умовні смислові блоки, кожен із яких виконує певну функцію:

- Вступ (знайомство, зацікавлення темою)
- Оголошення проблеми (актуальність, статистика, контекст)
- Рекомендаційна частина (конкретні правила, поради, приклади)
- Висновок (емоційна підтримка, заклик до дії, анонс)

Загальна тривалість подкасту – 10-12 хвилин, що дозволить слухачам та слухачкам не перевтомлюватися та зберігати концентрацію. Формат подачі: інформативно-емпатичний, зберігається доступність, жива мова, відсутність зайвого академізму.

Подкаст охоплює:

- Стратегічні рівні безпеки (етика, поведінка під час обстрілу, підготовка)
- Тактичні деталі (спорядження, GPS, евакуація)
- Нюанси морального вибору (допомога пораненим, межа втручання)

У сценарії наводиться статистика загроз (смерті, поранення журналістів), прив’язка до війни в Україні, що робить матеріал актуальним і персоналізованим для слухача. Пріоритетом є посилання на авторитетні джерела, а саме: організація «Репортери без кордонів» підкріплює поради авторитетом, рекомендації не подаються голослівно – є конкретні аргументи й пояснення. У тексті не романтизуються ризики, а підкреслюється цінність життя й місії журналіста. Завершення подкасту підбиває не лише логічний, а й моральний підсумок: «Фізична безпека – це не про страх, а про повагу до себе і своєї місії». Щодо мовних характеристик, то тут наявна жанрова гібридність: поєднання інформаційного жанру з елементами просвітницького і навіть мотиваційного. Тон: професійний, довірливий, емпатичний. Лексика: поєднання технічних

термінів (бронежилет, GPS, евакуація) зі зрозумілою щоденною мовою (бережіть себе, хай правда буде почута).

Тема до другого сценарію чітко окреслена: цифрова безпека журналіста у воєнний час. Всі підрозділи сценарію логічно пов'язані з головною темою – захист персональних та редакційних даних. Від загального вступу до конкретних порад – структура поступова, з переходами, що забезпечують плавне сприйняття.

Сценарій має класичну структуру:

Вступ

- Привітання слухача та самопрезентація ведучої.
- Озвучення теми та короткий опис важливості цифрової безпеки.

Основна частина

- Опис цифрових загроз: злам акаунтів, фішинг, стеження.
- Коментар експерта (Павло Бєлоусов): створює ефект авторитетності, додає практичну цінність.
- Інструменти захисту:
  - VPN (включно з поясненням, як працює).
  - Безпечні месенджери (Signal, секретні чати).
  - Захист електронної пошти (PGP, ProtonMail).
  - Практичні поради з налаштувань і поведінки в цифровому середовищі.

Висновок

- Підсумковий меседж: захист даних = захист життя.
- Заклик до свідомої поведінки та навчання.
- Анонс наступного епізоду – плавний перехід до теми психологічної стійкості.

Сценарій має чіткий вступ, послідовну розповідь, завершення з мотивацією. Тут наявний ритм і темп: технічна частина (VPN, шифрування) чергується з практичними порадами, цитати експерта створюють ефект діалогу, навіть якщо звучать у монологовій формі, використання термінів (VPN, PGP, GSM, end-to-end) з коротким поясненням для непідготовленого слухача, присутня

емоційна експресія, зокрема в закликах до дій: «Так, це незручно… але це може врятувати життя».

Сценарій до подкасту «Цифрова безпека» має чітку структуру, доступну мову, фаховий зміст, практичну користь та логічну динаміку, яка тримає слухача в полі уваги весь час.

Формат третього сценарію до подкасту – інформаційно-психологічний епізод у форматі монологу з елементами інтерв'ю (цитати експерток).

Структура сценарію чітка: вступ (привітання ведучої, назва подкасту та епізоду, формулювання теми та запитання-виклик (ключова проблема); основна частина (окреслення психологічних загроз, перелік методів самодопомоги, рекомендації щодо звернення до психологів, цитати експерток (Аліни Касілової, Ірини Савельєвої), життєві приклади, які викликають емоційну реакцію; та висновки (заклик до турботи про себе, підсумок меседжу, подяка слухачам та слухачкам, завершальна фраза ведучої).

Лексика доступна, пряма адресація до слухача: «ви», «нам», «усім» – створює відчуття підтримки та близькості.

Тематика має два направлення:

- Психологічне здоров'я журналіста під час війни – критично важлива тема в умовах повномасштабного вторгнення.
- Актуальність зумовлена щоденним контактом журналістів із травматичними подіями, потребою збереження професійної та людської стійкості.

Ключовими меседжами є наступні:

- Психологічне виснаження – це нормально.
- Звертатися по допомогу – це прояв сили.
- Медіа можуть допомагати через наративи життя, гумору, надії.
- Психологічна безпека = професійна стійкість.

Сценарій третього, останнього подкасту поєднує інформативність, емпатію та чітку композицію, що відповідає стандартам якісного аудіоконтенту в умовах

війни. Він орієнтований на людську вразливість, але подається з позиції професійної гідності та внутрішньої сили.

Ці характеристики формально-змістового характеру описують основні аспекти мого проєкту. Вони підкреслюють жанр, структуру, тематику та джерела інформації, які були використані для створення матеріалів.

2.4. Особливості оформлення проєкту

До кожного матеріалу я склала сценарій, в якому містилися привітання, вступ до теми, основний виклад, логічні висновки або поради та прощання. Це структурує програму та допоможе утримувати увагу слухачів.

Перший сценарій побудований за класичною схемою подкасту з просвітницьким і соціально-актуальним змістом. Фраза «Всім привіт, ви слухаєте подкаст...» одразу вводить слухача в контекст і створює фірмове звукове впізнавання. Ведуча представляє себе (Незламна) і заявляє тему випуску.

У основній частині звучить виклад проблеми з наведенням статистики та контексту (наприклад, згадка про війну в Україні, кількість загиблих журналістів), надаю перелік основних принципів фізичної безпеки (спорядження, медицина, топографія, психологічна готовність), розглядаю поради від тих чи інших організацій.

На завершення звучить мотиваційна фраза «Фізична безпека – це не про страх, а про повагу...», анонс наступного випуску та прикінцева фраза: «З вами була я, ваша Незламна. Па.»

Стиль подачі: дружній, але професійний. Ведуча говорить від першої особи, що створює ефект близькості до слухача, водночас використовуються факти, рекомендації міжнародних організацій, що додає довіри. Стиль мови – зрозумілий, проте з елементами аналітики та глибини.

У майбутньому подкасті передбачається інтонаційна подача: серйозні теми – спокійно, упевнено, без сенсаційності, використовується ритмічне чергування інформативних блоків та емоційних фраз.

Насамкінець звучить вказівка на наступний випуск (про цифрову безпеку), що характерно для серійних подкастів. Це мотивує слухачів повертатися до наступних епізодів.

У другому сценарії можна використати напіврозмовний стиль, але зберігатиметься професійність і чіткість. Можна також вживати живі фрази, звернення до слухача, наприклад «Подумайте самі…», «Ви ж знаєте цю ситуацію…», або ж додати легкий гумор чи емоційну нотку – це зробить подкаст ближчим до слухача.

Сценарій другого подкасту – це не просто текст, а психологічний простір, у якому людина має відчути себе не самою. Усе має «говорити». Наприклад:

- «Я тебе розумію».
- «Я теж через це проходжу».
- «Ми разом вистоїмо».

Наразі я створила лише сценарії, які надалі планую реалізувати на університетській платформі «Universe». У результаті моєї роботи були створені сценарії до подкастів із джерелами інформації, які вирізняються цілісністю, стилістичною єдністю та достовірністю.

2.5. Технічні і програмні засоби

Для реалізації мого проєкту я не використовувала технічні чи програмні засоби, адже мої журналістські матеріали (сценарії до подкасту) не були представлені на інформаційному порталі, а залиті на власний Гугл диск.

2.6. Зв'язок із творчим доробком

Для реалізації власного проєкту я створила три сценарії для подкастів, після цього я їх подала на перевірку моєму керівникові. Після перевірки, я внесла правки та доповнення і вже остаточний варіант я розмістила на власному Google диску https://docs.google.com/document/d

Творчий проєкт логічно вписується у журналістський доробок, зібраний за 4 роки навчання на факультеті журналістики ЗНУ. За період навчання проходила практику в таких медіа,як онлайн-портал «Пороги», опубліковано 10 матеріалів.

Покликання на сторінку портфоліо: https://studpraktyka.blogspot.com

ВИСНОВКИ

Висвітлення теми безпеки журналістів в Україні у наукових дослідженнях є вкрай важливим з огляду на сучасні реалії, в яких функціонує медіасередовище. В умовах повномасштабної війни, гібридних загроз та інформаційного протистояння журналісти стали не лише передавачами інформації, а й безпосередніми учасниками подій, що відбуваються в зоні бойових дій. Їхня професійна діяльність часто супроводжується фізичними, психологічними та цифровими ризиками, що ставить питання безпеки на перший план.

Дослідження цієї тематики дозволяє не лише систематизувати існуючі практики самозахисту, а й виявити нормативні, етичні та освітні прогалини у підготовці журналістів до роботи в умовах війни. Науковий аналіз сприяє формуванню цілісної державної та інституційної політики щодо захисту працівників медіа, а також підвищує обізнаність суспільства про ціну правдивої інформації. Таким чином, увага до безпеки журналістів у науковому дискурсі є необхідною передумовою розвитку демократичної та інформаційно захищеної держави.

У процесі дослідження було з’ясовано, що терміни воєнний та військовий журналіст мають певні відмінності у функціональному навантаженні: військовий журналіст – це насамперед фаховий військовий з додатковим фахом журналіста. Тобто військовий журналіст переважно є комбатантом – особою, яка входить до складу збройних сил країни, яка перебуває у стані збройного конфлікту, і має право безпосередньо брати участь у бойових діях. Воєнні журналісти висвітлюють бойові дії, а самі журналісти зазвичай є свідками або учасниками бойових подій.

Аналіз теоретичних джерел підтвердив зростання ролі воєнної журналістики в умовах сучасних гібридних конфліктів, де безпека, достовірність і відповідальність відіграють ключову роль.

Огляд правових норм в Україні засвідчив, що діяльність журналістів у період воєнного стану регламентується як загальними законами про медіа, так і

спеціальними обмеженнями, пов’язаними з питаннями національної безпеки, режимом військової таємниці, а також забороною розголошення інформації, яка може зашкодити ЗСУ. У той же час правозахисники наголошують на необхідності забезпечення балансу між безпекою держави та свободою слова.

Досвідчені журналісти та експерти у сфері безпеки надають важливі поради щодо фізичного, цифрового та психологічного захисту під час роботи в зоні бойових дій. Їхні рекомендації стали основою для розроблених нами подкастів, що спрямовані на підвищення обізнаності журналістів про потенційні ризики та способи їх мінімізації.

Результатом практичної частини роботи стало створення трьох подкастів, присвячених безпековим аспектам журналістської діяльності під час війни. Подкасти охоплюють практичні рекомендації з фізичної, цифрової та психологічної безпеки, ґрунтуються на експертних оцінках і реальних кейсах, а також орієнтовані на широку журналістську аудиторію. Це дозволяє вважати їх ефективним комунікаційним інструментом для поширення знань і навичок у сфері медіабезпеки.

Сценарій 1: Фізична безпека журналіста в зоні бойових дій охоплює основні ризики для життя та здоров’я журналістів, які працюють у зоні активних бойових дій. У ньому розглядаються питання носіння засобів індивідуального захисту (бронежилет, каска), поведінка під обстрілами, планування маршруту, евакуація та співпраця з військовими або іншими захисними структурами. Також я використала поради фахівців «Репортери без кордонів» (RSF), які запропонували чотири поради з безпеки для роботи журналіста в зоні конфлікту.

У зоні війни витік інформації може поставити під загрозу не лише самого журналіста, але й його джерела та колег. Ворог активно використовує кібератаки для збору розвідданих, тому критично важливо навчити журналістів цифровій гігієні та використанню безпечних інструментів. Саме тому Сценарій 2: Цифрова безпека – як журналісту захистити свої дані на війні став ще однією темою нашого подкасту.

Він присвячений цифровому захисту журналіста: шифруванню інформації, захисту пристроїв від стеження, уникненню фішингу, правильному використанню VPN, а також безпечному зберіганню та передачі даних. Його фішкою стали поради Павла Бєлоусова, експерта з питань цифрової безпеки ГО «Інтерньюз-Україна», консультанта Школи цифрової безпеки, який запропонував поради щодо захисту даних (тексту, фото, голосу та інше).

Не менш важливою є психологічна допомога в період війни. Тому цю тему ми також не могли оминути. Сценарій 3 отримав назву Психологічна безпека – як журналісту не зламатися на війні. Він розглядає способи збереження психологічної стійкості журналіста під час роботи в умовах стресу, насильства і втрат. У ньому описані методи саморегуляції, правила гігієни сну та харчування, важливість супервізій, психологічної підтримки після важких завдань.

Як відомо вже для багатьох українців, хронічний стрес і емоційне вигорання можуть призвести до професійної деформації або психічних розладів. Психологічна підтримка є не менш важливою, ніж фізичний захист. Забезпечення журналістів знаннями про те, як піклуватися про свій психічний стан, підвищує якість їхньої роботи і зберігає їхню професійну життєздатність.

Такий творчий проєкт може вплинути на громадську думку, привернути увагу до проблем українців і сприяти психологічної та моральної стійкості у цей непростий для нас період.

Творчий проєкт логічно вписується у журналістський доробок, зібраний за 4 роки навчання на факультеті журналістики ЗНУ. За період навчання проходила практику в таких медіа, як онлайн-портал «Пороги», пресслужба ЗНУ та опублікувала 10 матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Військова журналістика. Український аспект: становлення української військової журналістики; місце військової журналістики у медіапросторі в період воєнного стану; правові підстави діяльності військових журналістів під час воєнних дій / Укл.: Копотун І. М., Коропатнік І. М., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Пєтков С. В. Київ. ВД «Професіонал», 2023. 676 с.

2. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія BAITE», 2016. 118 с.

3. Засідко Б. «Військовий журналіст має виховуватися в певному дусі, розуміти, що таке служба, розуміти себе в службі, любити армію і бути армійцем», – Тарас Грень. URL: https://nsju.org/publikaczi%D1%97/vijskovyj-zhurnalist-maye-vyhovuvatysya-v-pevnomu-dusi-rozumity-shho-take-sluzhba-rozumity-sebe-v-sluzhbi-lyubyty-armiyu-i-buty-armijczem-taras-gren/ (дата звернення: 10.04.2025).

4. Збройні сили України. Офіційний сайт. URL: https://www.zsu.gov.ua/media/rekomendacziyi/ (дата звернення: 18.04.2025).

5. І. Земляна. Журналіст і (НЕ) безпека. Посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах. URL: https://imi.org.ua/wp-content/uploads/2017/06/Zhurnalist-i-nebezpeka.pdf (дата звернення: 11.04.2025).

6. Костюк Ю. В. Військове та воєнне радіомовлення України. *Держава та регіони.* Серія : Соціальні комунікації. 2019. № 1. С. 33-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2019_1_7 (дата звернення: 10.04.2025).

7. Лаврик О. В., Гнатенко С.А. «Військова» / «воєнна» журналістика: особливості потрактування понять у сучасному медіапросторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 35 (74). № 2. 2024. Частина 2. С.184-188.

8. Ларіана Д., Нестеряк Ю. Мар'ян Кушнір: «Я не обираю тему, вона обирає мене». URL: https://knu.ua/news/13090 (дата звернення: 20.03.2025).

9. Поради для журналістів у час війни. URL: https://surl.li/mzxfbg (дата звернення: 12.04.2025).

10. Посібник до навчального курсу щодо безпеки журналістів. Рада Європи, 2021 р. URL: https://surl.li/vyzqnd (дата звернення: 11.03.2025).

11. Посібник з журналістської етики. Київ : Комісія з журналістської етики, 2023. 129 с. URL: https://cje.org.ua/wp-content/uploads/Posibnyk-full.pdf (дата звернення 18.09.2024).

12. Права та обов'язки військових журналістів. URL: https://consultant.net.ua/consultant-article/8265 (дата звернення: 10.04.2025).

13. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України № 164 Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за № 704/30572. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text (дата звернення 18.10.2024).

14. Про надання додаткових гарантій захисту журналістам, які працюють у районах ведення воєнних (бойових) дій». №7367 від 11.05.2022. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1293580 (дата звернення 18.10.2024).

15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану» Указ Президента України №152/2022. URL: http://surl.li/vfibqp (дата звернення 18.10.2024).

16. Професійна довідка журналістських стандартів. Інститут масової інформації. URL: http://surl.li/ifpihc (дата звернення 18.09.2024).

17. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо вживання стилістично забарвленої лексики в журналістських матеріалах про війну. Комісія з журналістської етики. URL: http://surl.li/rtkjbv (дата звернення 18.10.2024).

18. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо словника воєнного часу від 31.03.2022. URL: http://surl.li/rqmald (дата звернення 18.10.2024).

19. Тур'ян О. Психологічний аналіз сутності та ознак діяльності журналістів в екстремальних умовах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2017. Т. 28 (67). № 1. С. 58–64.

20. Формос Ю. Військова журналістика: як діяти у зоні бойових дій. URL: https://journ.lnu.edu.ua/news/viys-kova-zhurnalistyka-iak-diiaty-u-zon (дата звернення: 20.03.2025).

21. Ярошенко О. Що має знати воєнний журналіст? Ізраїльські експерти розкривають секрети професії. URL: https://surl.lu/hzznbu (дата звернення: 17.03.2025).

22. How journalists can address misinformation on Telegram. Reuters Institute for the Study of Journalism, 2021. URL: http://surl.li/nngeea (дата звернення: 12.04.2025).

23. Trust and Authenticity as Tools for Journalism and Partisan Disinformation. URL: http://surl.li/jppcgw / (дата звернення: 21.04.2025).

24. What Are The Ethics Of Using Anonymous Sources And How Do Journalists Decide When To Use Them? URL: https://cpijournalism.org/anonymous-sources-ethics/ (дата звернення: 21.04.2025).

ДОДАТОК А
СЦЕНАРІЇ ДО ПОДКАСТІВ

Сценарій 1

Фізична безпека журналіста в зоні бойових дій

Тривалість: ~10–12 хвилин

Всім привіт, ви слухаєте подкаст *«Безпека журналіста»*. І з вами я, його ведуча Незламна. Сьогодні ми поговоримо про важливу тему – фізична безпека журналіста під час роботи в зоні бойових дій. Це питання не лише особистої відповідальності, а й етичного обов'язку перед собою та аудиторією.

Щороку десятки журналістів у світі гинуть або отримують поранення під час висвітлення воєнних конфліктів. Війна в Україні особливо актуалізувала питання безпеки працівників медіа.

До основних принципів фізичної безпеки відносять

- Наявність захисного спорядження (шолом, бронежилет з маркуванням «PRESS»).
- Проходження курсів з тактичної медицини.
- Вивчення базової топографії і роботи з GPS.
- Психологічна готовність і вміння швидко ухвалювати рішення.

«Репортери без кордонів» (RSF) пропонують чотири поради з безпеки для роботи журналіста в зоні конфлікту.

1. Ретельна підготовка

Перед початком роботи над матеріалом журналісти повинні належним чином проінформуватися та дослідити своє робоче середовище та ризики, які можуть бути пов'язані з проведенням інтерв'ю з людьми. Цей дослідницький матеріал може допомогти висвітлити конфлікт більш коплексно та надати всеосяжний контекст та фон.

Перш ніж вирушати на місце події, журналіст має визначити: хто є учасниками конфлікту; які мотиви сторін; які стосунки та ставлення сторін одна до одної; як ці стосунки та ставлення змінювалися з розвитком конфлікту; чому ці сторони діють одна проти одної на даний момент; чому конфлікт розвивається саме так, а не інакше.

2. Не втручатися у події на полі бою

Медіа-покриття конфлікту журналістами може впливати на хід подій: публікація сенсаційних або тривожних матеріалів може спричинити насильницькі реакції з боку деяких учасників. Висвітлюючи події на місцях, журналісти фактично стають частиною події, про яку вони пишуть, та можуть діяти таким чином, що вплине на її розвиток. Журналісти повинні залишатися зовнішніми спостерігачами, а не бути посередниками чи вирішувати проблеми. Крім того, журналісти повинні уникати просування конкретних рішень чи підтримки певних груп або партій.

3. Надання допомоги

Тим не менш, журналісти, які висвітлюють події у конфліктних зонах, можуть зіткнутися з дилемою, чи допомогти людині, що поранена, чи ні. Журналісти повинні діяти лише тоді, коли можуть гарантувати безпеку для себе та своєї команди, і у випадку, якщо ніхто інший не може допомогти. Якщо є інша людина, наприклад, медичний або військовий працівник, слід звернутися до нього і дозволити йому надати необхідну допомогу.

4. Негайна евакуація у разі ескалації

Конфлікти стають складнішими для звітування, якщо доходить до насильства. Насильство може швидко перетворитися в «конфліктну спіраль», яку важко контролювати, якщо вона виникає, це може змусити деякі залучені групи раціоналізувати або схвалювати зазвичай неприйнятну поведінку. Важливо, щоб журналісти гарантували власну безпеку і залишали місце подій у разі ескалації.

Фізична безпека – це не про страх, а про повагу до себе і своєї місії. Бережіть себе, і хай правда буде почута! У наступному епізоді поговоримо про цифрову безпеку в умовах війни. До зустрічі! З вами була я, ваша Незламна. Па.

Сценарій 2

Цифрова безпека: як журналісту захистити свої дані на війні

Тривалість: ~15 хвилин

Всім привіт ви слухаєте подкаст *«Безпека журналіста»*. І з вами я, його ведуча Незламна. У другому епізоді ми поговоримо про цифрову безпеку – як захистити себе та власні джерела від кібератак, стеження та витоку інформації.

Сьогодні в інфопросторі існує серія ризиків у цифровому середовищі, а саме:

Злам акаунтів, перехоплення листування, фішинг.

Можливість відстеження місцезнаходження через пристрої.

Павло Бєлоусов, експерт з питань цифрової безпеки ГО “Інтерньюз-Україна”, консультант Школи цифрової безпеки запропонував поради щодо захисту даних (текст, фото, голос та інше).

Потенційно, коли ви обмінюєтеся будь-якою інформацією – вона може бути доступною й третім особам: інтернет-провайдеру, системному адміністратору, спецслужбам, власникам сервісів, якими ви користуєтеся тощо. Тому тут важливо обирати надійні сервіси та вживати додаткових заходів.

Всі чули про VPN. Часто його сприймають як інструмент, який дозволяє обходити блокування певних сайтів, проте його основне завдання – шифрувати трафік, тим самим захищати його та приховувати факт листування, відвідування сайту тощо, використовуючи віртуальний тунель із сервером-посередником. Якщо ваш пристрій перебуває в “незрозумілій” чи “непідконтрольній” Wi-Fi або “дротовій” мережі (наприклад, у публічному місці) – використовуйте мобільний інтернет вашого оператора або VPN. Або обидва одночасно, гірше не буде.

VPN може бути корисний у випадках:

1. Wi-Fi-мережа без паролю, чужий Wi-Fi;
2. Обхід блокувань і моніторингу;
3. Доступ з інтернету до ресурсів організації/компанії.

Одним із найнадійніших VPN-сервісів є Psiphon. Він добре захищає ваш трафік та сам пристосовується під жорсткі умови блокування VPN, а також може їх обходити. Використовуйте на всіх своїх пристроях: комп’ютері, смартфоні та планшеті.

Одразу зафіксуємо, що стандартні дзвінки через мобільного оператора (GSM) можна використовувати тільки для вимушених розмов на “прості” теми (наприклад, “яка погода” тощо).

Для обміну повідомленнями та дзвінків (голос/відео/файли) використовуйте месенджери з end-to-end шифруванням, які мають відкритий код та проходять незалежний аудит. Ви маєте знати, як ці месенджери заробляють, а також вони повинні бути зареєстрованими та мати сервери у демократичних країнах. Наприклад, таким месенджером є signal.org.

Варто звертати увагу й на месенджери, які ставлять захист на перше місце та постійно вдосконалюються. У вересні цього року Signal перейшов на більш потужний протокол шифрування, тож йому не загрожують квантові комп'ютери, які здатні дешифрувати зашифрований трафік.

Якщо для чутливої комунікації задіяні Telegram / Facebook Messenger та від них не можна відмовитися, то необхідно використовувати "секретні чати" (доступні за посиланням у Telegram і Facebook Messenger). А в майбутньому – перевести спілкування у Signal та повністю відмовитися від використання Telegram і Viber.

Залежно від ваших обставин і загроз, налаштуйте автоматичне видалення повідомлень в чатах (через 1 день / 1 тиждень). Особливо актуально це під час війни та перебування поряд з окупованими територіями чи на них, коли сьогодні співрозмовник – друг, а завтра – вже ворог.

Якщо ви продовжуєте спілкуватися через електронну пошту – такі повідомлення теж треба захищати. Можна використовувати PGP за допомогою Mailvelope, зберігши свою поштову адресу, або завести собі нову скриньку на надійному сервісі Proton або Tutanota.

Загроз насправді більше, однак у кожного вони свої, і описати та передбачити все – неможливо. Тому важливо слідкувати за новинами та новаціями у сфері цифрової безпеки і відповідно – змінювати свої звички та комбінувати інструменти.

Так, це незручно, потребує певних зусиль та зміни поведінки, проте значно підвищує рівень захисту, який напряму впливає на нашу репутацію, гроші й найважливіше – життя. Слідкувати за змінами в темі цифрової безпеки можна на профільних сайтах, наприклад, bezpeka.media, thehackernews.com, cybersecurity-insiders.com та інших – радить Павло Бєлоусов

Безпека в цифрі – це безпека в реальності. Зберігайте критичне мислення не тільки в текстах, а й у своїх налаштуваннях. У наступному епізоді – психологічна стійкість журналіста під час війни. Не пропустіть! З вами була я, ваша Незламна. Па.

Сценарій 3

Психологічна безпека: як журналісту не зламатися на війні

Тривалість: ~12 хвилин

Це знову *«Безпека журналіста»*. І з вами я, його ведуча Незламна. Сьогодні ми завершуємо наш цикл про безпекові аспекти у воєнній журналістиці темою про психологічну безпеку. Як залишатися в ресурсі, коли ти бачиш жахи війни щодня?

1. **В такий час не виключенням є психологічні загрози, а саме:**
    - Вторинна травматизація, емоційне вигорання.
    - Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР).
2. **Які методи можуть** вам допомогти?
    - Ведення щоденника.
    - Регулярні перерви та контроль за режимом сну.
    - Практика майндфулнес або дихальних вправ.

А коли з'являються відчуття безнадії, тривалі депресивні епізоди, порушення концентрації, то раджу звертатися до психолога.

Психологині Аліна Касілова та Ірина Савельєва з громадської організації «Дівчата» розповідають про допомогу журналістам, травматизацію суспільства через війну. Так на запитання - А що можуть робити журналісти, чого вони не робили раніше, щоб надати психологічну допомогу інструментами, які є тільки у них?

Аліна Касілова: Мемчики, смішні картинки, карикатури, які часто поширюються саме в медіа. І навіть зараз, коли в якомусь зоопарку народжується тигреня, медіа про це пишуть: це свідчення, що і під час війни триває життя. Або, скажімо, дописи такого штибу: «*А ви знаєте, що скоро українців буде більше, адже часто вимикають електроенергію? Підіймаймо демографію країни!».*

На думку Ірини Савельєвої: Повномасштабне вторгнення залишається в пам'яті, воно буде в книжках з історії і буде частиною нас. Але кожен із нас буде це переживати, проживати і сам, з рідними, з психотерапевтом, з психологом. Велику роль грає, чи дозволяє людина собі цю допомогу, чи ні. Чи вона каже: «*Я сильна, я зможу*». Як я люблю говорити волонтерам: *«Ми всі всесильні, але недовго».* Наша змога бути всесильними потребує великого ресурсу.

Тому мені хотілося б ходити з рупором і всім говорити: просити про допомогу – це нормально. Нормально зізнаватися: «*Я не вивожу – допоможіть*». Ми всі залізні і сталеві, але ця сталь теж може вбиймати корозію чи будь-що, і нам потрібен хтось, хто її підлатає. Зараз це наші психологи, психотерапевти, психіатри. Адже дуже багато зараз є депресій, про які люди кажуть: «*Та, промине. Війна зараз, усім погано*». Якщо погано, треба шукати тих, хто допоможе.

Бути сильним – це не про мовчання, а про турботу про себе. Бережіть свій розум і серце так само, як камеру і мікрофон. Дякуємо, що були з нами у цьому циклі. До нових зустрічей! З вами була я, ваша Незламна. До нових зустрічей!

ДОДАТОК Б

СПИСОК МАТЕРІАЛІВ ПОРТФОЛІО

1. Нові проекти від зіркових українців. URL: http://porogy.zp.ua/2023/05/novi-proyekty-vid-zirkovyh-ukrayintsiv/
2. Як працює ДСНС під час повномасштабного вторгнення в Україну. URL: http://porogy.zp.ua/2024/04/yak-pratsyuye-dsns-pid-chas-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-v-ukrayinu/
3. Онкологічні захворювання в Україні: статистика, причини та методи боротьби. URL: http://porogy.zp.ua/2024/11/onkologichni-zahvoryuvannya-v-ukrayini-statystyka-prychyny-ta-metody-borotby/
4. Історія та дослідження Червоної планети. URL: http://porogy.zp.ua/2024/11/istoriya-ta-doslidzhennya-chervonoyi-planety/
5. Як навчаються в Україні під час війни. URL: http://porogy.zp.ua/2024/11/yak-navchayutsya-v-ukrayini-pid-chas-vijny/
6. Співачка, що дарує душу через пісню. URL: http://porogy.zp.ua/2025/04/spivachka-shho-daruye-dushu-cherez-pisnyu/
7. Великі гроші у спорті руйнують суть змагань. URL: http://porogy.zp.ua/2025/04/velyki-groshi-u-sporti-rujnuyut-sut-zmagan/
8. Психологічний вплив реклами на дітей. URL: http://porogy.zp.ua/2025/04/psyhologichnyj-vplyv-reklamy-na-ditej/
9. Трансгендерність: що важливо знати. URL: http://porogy.zp.ua/2025/04/transgendernist-shho-vazhlyvo-znaty/
10. Хоррорні твори вражаючої авторки Меделін Ру. URL: http://porogy.zp.ua/2023/05/horrorni-tvory-vrazhayuchoyi-avtorky-medelin-ru/

ABSTRACT

The topic of the paper is «Security aspects in the work of a journalist when covering the subject of war».

The purpose of the work is to create a series of podcasts that draw attention to security in the work of a journalist when covering war.

To achieve the research goal, we performed the following tasks:

1) to analyze and summarize theoretical works of scholars on the topic of war and military journalism;

2) to consider the legal norms and restrictions on the activities of journalists in Ukraine during martial law

3) to consider advice for journalists during the war from experts;

4) to create podcasts on the topic of safety in the work of journalists when covering the war.

The object of the study is three podcasts on the topic of safety in the work of journalists when covering war.

The subject of the study is the peculiarities of war coverage by Ukrainian media workers, taking into account the challenges and limitations they face while working during the war.

Formal and substantive characteristics of the project. The creative project is a series of journalistic materials consisting of 3 podcasts. The project uses a variety of information gathering methods, such as collecting and analyzing information from open sources and analyzing statistical data. The project aims to draw public attention to the issue of the security situation of journalists.

Keywords: war, military, military, security, journalist, challenges

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Шелухіна Вероніка Геннадіївна студентка 4 курсу, форми навчання заочної, факультету журналістики, спеціальність журналістика, адреса електронної пошти nicussikshel09@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Безпекові аспекти у роботі журналіста при висвітленні тематики війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____Підпис_____(студент) Шелухіна Вероніка Геннадіївна

Дата_____ Підпис_____(науковий керівник) Костюк Юрій Вікторович